
LITERATURA CATALANA MEDIEVAL I LITERATURA ROMÀNICA

La literatura catalana medieval és una de les moltes que, al llarg dels segles XII-XV, s'originaren, es desenvoluparen i es difongueren arreu d'Europa arran de la fragmentació lingüística i política d'aquesta, iniciada a partir de la caiguda de l'Imperi Romà. La gran llengua de cultura unitària del continent europeu, el llatí, anà evolucionant progressivament fins a originar les diverses llengües neollatines, romàniques o *vulgars*, que, si bé en una primera fase només tingueren carta de naturalesa en els registres orals, amb el temps abastaren també les diverses manifestacions de l'expressió escrita, per bé que, sovint, amb una coexistència més o menys competitiva amb la llengua mare. Tanmateix la gènesi de nous codis lingüístics no es correspongué plenament amb la de nous codis literaris. Val a dir, doncs, que una bona part del vell imaginari col·lectiu de la Romània i dels tòpics, dels motius temàtics, de les tècniques i dels recursos retòrics que el vehicularen mitjançant l'escriptura romangué intacte. Per altra part, les relacions culturals entre les diverses comunitats nacionals emergents foren sovint molt considerables, la qual cosa determinà una interacció productiva entre les obres, els gèneres i les tècniques propis de cadascuna de les noves literatures. És per aquestes raons que l'estudi cabal d'una literatura particular de l'antiga Europa medieval exigeix sempre posar-la en relació amb la resta de les que constitueixen el conjunt del primitiu tot fragmentat.

Les lletres catalanes medievals no s'entenen, per tant, sense prendre en consideració la producció literària romànica en general i, en particular, la d'algunes comunitats veïnes, com ara l'occitana, la francesa, la italiana o la castellana. Així doncs, la poesia

catalana de l'Edat Mitjana (Andreu Febrer, Gilibert de Próixita, els Masdovelles, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March...) i, encara, d'èpoques posteriors (Joan Pujol, Pere Serafi...), és clarament tributària de la poesia trobadoresca que emergí de les riques corts d'Occitània; les grans novel·les cavalleresques catalanes en prosa (el *Curial e Güelfa* i el *Tirant lo Blanch*) i els seus precedents immediats en vers (el *Blandín de Cornualla* i la *Faula* de Guillem de Torroella) exigeixen un coneixement previ del llegendari de la *Matèria de Bretanya* i dels *lais* i dels *romans* francesos que el difongueren; la prosa sentimental que tan decisivament contribuï a conformar Joan Roís de Corella implica recórrer a la *Fiammetta* de l'italià Boccaccio, paradigma del gènere; i, en fi, la presa en consideració de la literatura castellana il·lumina, en més d'un cas, alguna foscúria pregona de la complexa xarxa de transmissió textual d'algunes obres catalanes.

Els cinc articles que constitueixen aquesta secció monogràfica del present número de *Caplletra* incideixen en sengles aspectes relacionats amb tot el que acabem d'apuntar i, amb això, pretenen esdevenir una aportació valuosa a l'estudi de les lletres catalanes antigues en l'àmbit general del context literari romànic que les explica i del qual, alhora, aquestes són part consubstancial.

Isabel de Riquer transita amb documentació precisa l'itinerari que va des del gènere occità de la *mala cansó* (poemes en què el jo líric es penedeix d'haver estimat una dama que li ha estat infidel i la qual blasma) al del *maldit* català (succedani d'aquell en el qual el to transcendent originari tendeix a ser substituït per un altre de més festiu i groller). Al seu torn, l'anàlisi exhaustiva i detallada de les característiques formals, funcionals i semàntiques de les comparacions en les poesies de Jordi de Sant Jordi que ens ofereix Oriana Scarpati, tot partint dels formats que aquestes adopten en els trobadors i en els poetes medievals en llengua catalana, li permet oferir una tipologia descriptiva dels diversos esquemes documentats en l'autor valencià i concloure la major dependència d'aquest de la lírica occitana que no pas Ausiàs March, el qual empra profusament uns tipus de símls més innovadors. Josep Pujol es capbussa en l'estudi d'alguns aspectes ben interessants de la transmissió textual hispana en vulgar de les *Heroides* d'Ovidi, amb especial atenció a la versió catalana de Miquel Nicolau, de la qual no ens ha pervingut cap testimoni que continga les glosses que ens consta que hi va afegir; l'existència d'una traducció castellana anònima i coetània que sí que les recull i que, a més, és molt fidel al text de Nicolau, permet concloure que la versió castellana depèn de la catalana i aquesta, alhora, d'una versió llatina tardana. José Manuel Lucía ens presenta un complet quadre de la transmissió textual hispana de la *Matèria de*

Bretanya, base de la literatura cavalleresca, en les diverses llengües peninsulars, a partir dels innovadors pressupòsits metodològics de la crítica ecdòtica, l'objectiu de la qual és l'estudi de l'itinerari d'un text des de la seua gènesi a la seua transmissió a través de testimonis textuais tipològicament diferents, que, al capdavall, incideixen en la variació del gènere originari. Finalment, Josep Lluís Martos proposa la *Fiammetta* de Boccaccio com a font intertextualitzada per Joan Roís de Corella en algunes seqüències ben significatives de la prosa mitològica i sentimental de *Leànder i Hero* (les parelles d'amants de totes dues obres es coneixen en una festa, les dames respectives esperen ansioses i preocupades l'arribada dels seus amants, les dides aconsellen amb saviesa les dames que han criat, les dames palesen el seu dolor desesperat després de descobrir els seus respectius amants morts...), beneficiària alhora d'altres fonts que s'imbriquen amb la italiana.

RAFAEL ALEMANY FERRER
Universitat d'Alacant